

ARDEALUL ÎN «MEMORIALUL DE CĂLĂTORIE» AL LUI DINICU GOLESCU

EUGENIA CONSTANTINESCU
GRIGORE CONSTANTINESCU

Evocarea ilustrului cărturar iluminist Dinicu Golescu întru eternitatea neamului pe care l-a slujit cu devoțiune, prin opera sa capitală, «Însemnare a călătoriei mele», reprezintă, fără îndoială, pentru noi, o îndatorire de conștiință.

Fără a-i subestima contribuția întru relevarea, prin scris, a destinului unui popor atât de încercat în cursul evoluției sale istorice, se cuvine să medităm intens la o cugetare care esențializează semnificația demersului său literar și nu numai:

„Căci – observa cu obiectivitate marele boier român – și cel ce va aduce patriei un bulgăre de aur, și cel ce va aduce numai cât un grăunț de mei, tot trebuie să fie cinstiți mai mult decât cei ce în urmă vor scrie, ca niște începători ai acestui sfânt lucru și ca niște înlesnitori la cei din urmă”.

Brașovul - reper de viață. Pe itinerariile memorialistului spre Occident, prin Ardeal, Brașovul se înscrie ca un important reper existențial.

Prezența sa în orașul ardelean este atestată încă de la începutul secolului al XIX-lea, când Dinicu Golescu vizitase, în Avrig, celebra amenajare peisagistică a baronului Brukenthal.

Brașovul constituia, pentru cărturar, un loc sigur de refugiu, atunci când evenimentele politice din Țara Românească impuneau o atare soluție salvatoare. În 1821, ridicarea la luptă a Vladimirescului avu un puternic ecou în inima marelui boier român. După ce va ieși în întâmpinarea Domnului Tudor, ca delegat al boierilor, „urându-i bun venit și poftindu-l să intre cât mai grabnic în București, înaintea eteriștilor lui Ipsilanti”, Dinicu Golescu, în loc să se îngrijească de ale sale, cum făcea toată protipendada de frica zaveriei, se îndreptă spre Brașov, pentru a așeza „la adăpost” familia răposatului domn Alexandru Șuțu.

Pe drumul de întoarcere, la Câmpina, marele logofăt fu silit de arnăuții lui Duca – după ce-i luaseră „și arme, și haine, și bani” – să aleagă între aderarea la Eterie „împotriva pământenilor” și părăsirea pământului Valahiei. Dinicu Golescu alese cea de-a doua cale, socotind-o mai dreaptă, și se refugie peste munți.

Șederea prelungită la Brașov – motivată de teama zaveriei ori de frica unei represiuni otomane (el fiind socotit un rusofil convins !) a fost, totuși, folosită pentru propășirea viitoare a patriei, cărturarul valah punând, în anul 1822, bazele unei societăți

secrete, împreună cu: N. Văcărescu, Gr. Băleanu, C. Câmpineanu, I. Câmpineanu, I. Em. Florescu, R. Voiculescu și episcopul Ilarion al Argeșului.

Societatea secretă cu caracter politic și literar își propunea, printre altele, traducerea de cărți din limba elenă și alcătuirea unui dicționar român.

Din Brașov, va călători spre Mantua și, ulterior, spre Mehadia; pentru ca, în 1826, orașul din Țara Bârsei să constituie punctul de plecare pe un itinerar european care va include: Austria, Italia imperială, Bavaria și Elveția.

Țara Ardealului. Ținutul românesc de dincolo de Carpați – despre care el însuși preciza că îi „zice latinește - Transilvania, și românește – Ardeal” îi era familiei cărturarului din Prințipatul Valahiei care, „în ultima sa călătorie din anul 1826, are ideea originală – după cum releva Pompiliu Eliade – de a lua note, mai întâi în greacă, apoi, în limba sa. La întoarcerea în țară, s-a hotărât a redacta și a tipări notele sale și, astfel, a apărut la Buda, în 1826, la Imprimeria regală, cel dintâi jurnal de călătorie tipărit în limba română, «Însemnare a călătoriei mele Constandin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826».

Conceput în spiritul unei intense propagande naționale, memorialul său reprezintă, în istoria culturii românești, „întâiul jurnal românesc legat de o călătorie de studii”.

„De e slobod acelaia ce umblând prin casele altora să vază și să gândească la a sa, slobod au fost și mie, în toată călătoria – se confesa ilustrul pelerin dominat de reale simțăminte patriotice – să gândesc nu la casa, ci la patria mea, la care cine nu gândește nu face pentru dânsa orice bine, poate n-are nici casă, și de o are, o lasă...”

Adunând binele – care din citiri de cărți bune și folositoare, care din călătorii, care din întâlniri și adunări cu neamuri luminate, să-l împărtășim compatrioților noștri, și să-l sădăm în pământul nostru, spre rodire înmulțită”...

Această confesiune de credință și preocuparea pentru viitorul neamului său vor constitui resortul stimulat al «Însemnărilor de călătorie».

Receptând, printr-un contact direct, fenomenele de civilizație, structura administrativă și economică din ținutul Ardealului, Dinicu Golescu le compară cu realitățile crunte din Valahia, considerându-se obligat să „însemne”, pentru ca „publicarisind” cele văzute, să le „comunecască”, în pofida faptului că, astfel, lovea necruțător în propria clasă socială.

Itinerarul ardelean al memorialistului include: Brașovul, Făgărașul, Avrigul, Sibiul, Sebeșul, Alba-Iulia, Turda, Clujul, Oradea Mare, Deva; Redna, Pauliș, Aradul; Făgetul, Caransebeșul, Mehadia, Timișoara.

Repere toponimice și demografice. Toponimia ardelenescă utilizată în «Însemnarea călătoriei mele» prezintă dublete sau triplete motivate etnic, toponime care ar putea constitui o sursă de inspirație pentru fervenții susținători ai plăcuțelor indicatoare de localități atât de disputate politic...

Ținutul românesc de dincolo de Carpați este numit de autor – Sibenbirghen, dar și Transilvania („pe latinește”, precizează el), iar, „pe românește”, Ardeal.

Dublete toponimice prezintă localitățile: „Cronștadt, ce-i zic românește Brașov”; Ermanștad – Sibiul; Milembah – Saș-Sebeș; Carlsburg – Beligrad (evident, Alba-Iulia !); Clauzenburg – Cluju (decî, nu Koloșvar !); Grosvardain – Oradia Mare.

Toponime unice se semnalează în cazul localităților ardelen: Făgăraș, Avrig, Turda, Deva, Dobra, Lugos, Caransebeș, Făget, Recaş, Dobra, Slatina, Temeșvar. Dintre localitățile menționate exclusiv ca „poște” pe parcurs: Vădeni, Șercaia (între Brașov și Făgăraș); Uța, Ghirezan (între Făgăraș și Sibiu); Săcele și Raimarc (Miercurea Sibiului) – între Sibiu și Sebeș; Teviuș, Natenet (Aiud), Felvint (Vințul de Sus), Banuabic (Banabic) – între Alba Iulia și Cluj; Andraș-haza (Rădaia), Bogart (Băgara), Chișpetri (Petrindu), Nireș (Almașu), Fechete-te (Fechetău), Barot (Borodul), Elești, Mezo-Telec (Tileagd), Balenți (Victoria Băi) – între Cluj și Oradea Mare.

Mențiunile de ordin demografic sunt inserate în secvențele consacrate localităților ardelen vizitate.

Brașovul înregistra „peste douăzeci de mii lăcuitori”. „Îndestul lăcuit” – aprecia memorialistul – în vreme ce, la Sibiu, „lăcuitorii să urcă până la 16.000”; la Cluj, „norodul să urcă până la 14.000”, iar, la Timișoara, până la 10.000; Turda, Sebeșul, Făgărașul, Deva, Dobra se încadrau, după opinia sa, în categoria „orașelor mici”, în timp ce: Oradea Mare și Aradul erau „orașe măricele”.

Arhitectura ținutului Ardeal. Sub raport arhitectural, localitățile ardelen proiectează pe retina peregrinului valah imagini inedite, relevând, în esență, „bunele rânduieli” ale civilizației: „În toate satele – observă Dinicu Golescu – casele sânt de zid cu câte trei și patru odăi, geamuri pe la ferestre, jalogii vâpsite”.

Modul de amenajare a interioarelor generează aceeași proiecție tonică de confort inimaginabil în bordeiele mizere ale „birnicilor Țării Rumânești”: „În case – continuă memorialistul – sunt paturi, lăviți, mese, lăzi, scaune, toate vâpsite; oglinzi, chipuri, ceasornice, rânduri de așternuturi destule, și de masă cu prisos, și oricâte vase spre gătitul bucatelor și întrebuințarea mesii, toate le au de prisos pă cât socotesc că le-ar trebui tot anul”.

Analistului fenomenului de civilizație rurală din Ardealul începutului de secol XIX nu putea să-i scape aspectul vestimentar al locuitorilor: „în veci îmbrăcați curat; iar sas cu picior gol, nu să va învrednici nimeni să vază...”

Motivația acestei stări economice prospere este redată cu extremă obiectivitate: „Judece fieșcine că un neam așa iubitor de muncă, așa bine crescut, bine învățat în datoriile sale, bine mânat pe calea fericirii, nu poate să nu ajungă la sfârșitul spre care tot omul privește”.

Peisajul arhitectural urban îi determină reflecții diverse. Străzile Clujului îl încântă: „Ulițele sânt frumoase, căci sânt foarte late; o asemenea lățime într-alte orașe n-am văzut, iar pardoseala tot cu pietre rătunde, ca în Sibii și în Brașov”.

Este impresionat de piața „foarte mare a Aradului și de Temeșvar (Timișoara) - „oraș mic, în cetate, dar vrednic de descriere pentru frumusețea caselor, uliților și a curățeniei. Căci toate casele sânt mai deopotrivă, iar nu pântre cele mari, mici de tot, care aduc urăciune la vedere; ulițele destul de late și toate linie dreaptă și încrucișate, unde ori la care încrucișare va șădea, omul vede isprăvitul uliții și al liniei caselor, până în marginea orașului”.

Dintre destulele „zidiri spre câștigarea sănătății” de la Mehadia, remarcă „zidirea săvârșită în 1824, cu cheltuială împărătească, care are numai odăi peste una sută patruzeci”.

Spiritul de discernământ în evaluarea sub raport estetic a arhitecturii oraşelor este evident.

Vizitând Clujul, notează: „Într-acest oraş, sânt case frumoase şi mari; dar printre acestea, sânt şi proaste, cu un învăliş din vechime, foarte urât, având straşina scoasă afară din zidiri, peste douăsprezece palme, care lucru foarte mult supără frumuseţea oraşului”.

Elementele de interes „arhitectonicesc” de pe itinerarul său ardelean reţin atenţia călătorului valah. Podul de peste apa Oltului din Făgăraş spre Mureş-Vaşarhei este descris în detaliu; întrucât – precum consemnează – „un asemenea pod în toată stăpânirea austriecească nu am mai văzut; lungul poate fi ca de optzeci stânjeni, latul de trei, lucrat cu mare meşteşug, întemeiat numai la căpătâie şi la mijloc într-o zidire ţeapănă, iar celalalt tot spânzurat cu mare meşteşug arhitectonicesc, închis în amândouă părţile şi învălit”.

Podul mişcător peste apa Oltului, înainte de Sibiu reprezintă, de asemenea, un element de real interes.

Dar pana acestui ilustru călător înzestrat cu un profund spirit iscoditor zugrăveşte cu un autentic fior liric grădina baronului Bruckenthal de la Avrig, într-o limbă îmbogăţită cu neologisme: „seturi”, „şadrivan”, „cataract”, „alee” ş. a. - care îl determină să se explice, în subsolul paginii, pentru a putea fi înţeles de către „cetitori”: „Grădina are seturi foarte frumoase, scări de piatră mari pe acele seturi, havuzuri cu şadrivanuri, apă curgătoare care curge prin multe locuri, din care fac şi un frumos cataract lângă care este şi o odăiţă, pe dinafară căptuşită cu coajă de copaci, asemenea şi acoperită, iar înăuntru, frumos împodobită”.

Amenajarea peisagistică de la Avrig se depreciează considerabil însă, comparativ cu aspectul ei „mai nainte cu douăzeci şi patru ani, când întâiaş dată am văzut” constata Dinicu Golescu.

Agricultura Ardealului. Observator atent şi avizat al realităţilor economice şi sociale din Ardeal, scriitorul consemna cu o conştiinciozitate remarcabilă „orice obicei şi faptă bună” sau „deosibit lucru”, raportându-l, evident, la situaţia din Valahia.

Agricultura comportă o atenţie specială, întrucât reprezintă domeniul în care marele proprietar de pământuri are suficiente elemente de comparaţie.

Astfel, în „Judeţul Bârsii”, relevă efortul continuu al ţăranilor de a corecta slaba productivitate a solului, prin folosirea îngrăşămintelor naturale: „Pământul acestui judeţ este cel mai mult cam pietros: de aceea, sânt siliţi a-l îngrăşa cu gunoi în toţi anii şi, în cele mai multe părţi, a nu semăna locul de estim şi la anul viitor. Dar această pagubă ce le aduce acest pământ o împlinesc cu vrednicia lor, fiindcă această naţie săsească este foarte muncitoare, căci bez munca câmpului, care o fac la vreme şi cu multă sânguinţă şi bună chibzuire, câte lucruri sânt a le săvârşi la curţile lor, cum: bătutul snopilor de grâu, orz, ovăz şi alte asemenea lucruri, să scoală noaptea cu lumină de le săvârşesc”.

Culturile agricole sunt înregistrate detaliat pentru a sublinia diversitatea, dar şi pentru determinarea, în ordine, a ponderii lor în zonă: „Sămănăturile ale tot judeţului Bârsii este cel dintâi grâul, apoi porumbul, ovăzul, rişca, săcara, cartofii, orzul, mazărea, linte, fasolea, meiul; iar bobul şi dovlecii pentru vite. Poamele sunt: cireşele, vişinele, perile, merile, prunele, nucile”.

În județul Făgăraș, constată, însă, diferențieri evidente: „Sămănăturile oareșce încep a să schimba, fiind porumbul cel mai mult, apoi grâul și celelante. Iarăși rișca și săcara să împuținează și, din poame, iarăși prunele să înmulțesc”.

La Sibiu, referirea este succintă și concludentă: „Sămănăturile și poamele sânt asemenea”.

Clujul oferă, în esență, un tablou agrar identic: „Sămănăturile cele mai multe sânt: grâul, porumbul, ovăzul; poamele sânt tot acelea”, elementul particularizator constituindu-l faptul că „oareșce încep viile, pe unde sânt dealuri și pepenii negri”.

În Banat, porumbul predomină, iar, dintre pomaturi, „cele mai multe sânt prunele, întocmai ca și la noi”. La Păuliș, consideră că merită consemnat că „acia, să face vinul Ausbruch”, cărturarul nefiind, probabil, prea străin de calitatea lui.

Creșterea animalelor oferă aspecte inedite memorialistului. La Cluj, „unul dintre veniturile cele bune este și vânzarea cailor; soiuri de cai foarte buni și frumoși” – observă peregrinul, consemnând, în continuare: „să vând acești cai spre întrebuițarea ostașilor din toată stăpânirea Austrii, în Valahia și în Moldavia și în alte locuri mai depărtate”...

Comerțul. A constituit, de asemenea, o altă sursă de „documentare”.

„Negoțul într-acest oraș este mic – precizează autorul, în cursul relatării sale despre Cluj, motivând: „căci nu este schelă (piață de mărfuri), nici drum mare de trecerea neguțătorilor, ci tot negoțul este pe seama trebuinții orășanilor” spre deosebire de Sibiu, oraș în care „negoțul să află în mare lucrare” sau de Brașov, unde „fiind cu apropiere de hotarele Prințipatului Valahiei și acia, negoțul este mare”.

Bogățiile subsolului. Sfera de investigații este extrem de laxă, referirile la ținutul Ardealului vizând chiar și bogățiile subsolului.

„În tot ținutul Sibienbirghen – constată Dinicu Golescu – sânt băi de aur, argint, aramă, ocne de sare, ape metalicești. Mehadia stăruie în memoria sa, prin „feliurimi de ape metalicești, cu deosebită fierbințeală, încât peste puțină este omul de a-și ține trupul supt cursul apii, măcar până a număra cât de curând de la una până la cinci”.

Aspecte sociale. Analiza situației sociale a locuitorilor, pregnantele diferențieri de avere sunt percepute în esența lor și consemnate cu obiectivitate.

În contrast cu „mulți domni unguri de neam mare, care au moșii prinprejurul Clujului, mesile lor fiind bogate și slobode” – aluzie la ospitalitatea acestora ! - „norodul unguresc – remarcă scriitorul – nu este fericit. Sânt îmbrăcați prost, au lăcuințe proaste și fără de multă avere”.

Organizarea militară și fiscală îi atrage, de asemenea, atenția. Fără să detalieze modul de organizare sub aspect militar a Ardealului, Dinicu Golescu este informat că, la Sibiu, „lăcuiește și comandiru ostășesc a căruia stăpânire să întinde peste tot Ardealu’, cum și vistieriu iarăși a tot Ardealu”.

Elementele de civilizație înregistrate sub sintagma „bunele rânduieli” vizează sistemul juridic, orașele vizitate „ocărmuindu-se cu deosebite pravile și obiceiuri, sub stăpânirea austriecească”. Sistemul juridic era astfel organizat în Ardeal, încât „atunci când jăluitoarii nu să odihnesc, după hotărârile maghiștrătuului alcătuit din nația săsească,

pornesc jalbă la Sibii și, de acolo, nemulțămindu-să, la Cluj, și de acolo iarăși, de unde vor odihni, la Viena, de unde să dă cea de săvârșit hotărâre”.

„Buna orânduială” în organizarea învățământului presupunea, printre altele, „buna viațuire și învățătura copiilor”, aceștia fiind obligați, indiferent de starea lor socială, „să meargă la școală, încât să poată citi și a scrie, și cele trebuincioase trei socotelii: adunarea, înmulțirea și scăderea”.

Cărturarul se comportă ca un atent investigator al sistemului de învățământ din Ardeal, din care se va inspira în organizarea „Școlii slobode obștești de la Golești” deschise la 1 mai 1826.

Nu întâmplător, desigur, ca „școlarh” al acesteia va fi adus învățatul ardelean Aaron Florian.

Biserica ardeleană. Diversitatea registrului documentar abordat este surprinzătoare. Peregrinul nu omite să-și informeze cititorii despre particularitățile vieții ecleziastice din Ardeal: coexistența unor biserici de rituri diferite.

La Cluj, constată că „într-acest oraș, sânt și trei biserici frumoase: una a papistașilor (romano-catolică), alta a uniților (greco-catolică) și a treia a neuniților (ortodoxă)”.

Biserica mică din Rodna este – în opinia sa – „întocmai după făptura bisericii de la Roma”.

Descriind „bunele orânduiele” ale orașului Brașov, se referă, printre altele, la „preoții bisericilor împodobiți cu toate cele cuviincioase, care au datoria o dată pe săptămână, duminica, la doao ceasuri după prânz, să cuvinteze către toți copiii ce sânt în vârstă de zece ani și până să însoară, cum să-și păzească datoriia către Dumnezeu, cum să se poarte către părinții lor, către cei mai bătrâni și către toți sătenii și la datoriile către stăpânire și cum să cuvine să le fie petrecerea (viața) mai bună și cinstită, și, la vremea lucrului, de a fi foarte silitori, încât treaba de astăzi niciodată să n-o lase pentru mâine”.

Evocări cu caracter istoric. Istoria acestui străvechi pământ românesc este evocată, passim, în memorialul de călătorie: „În câmpii acestui oraș Turda, sânt acele trei mari movili din vremile vechi făcute; acolo, s-au omorât preaslăvitul domn Mihai vodă Viteazul, în bătlia ce au avut cu Austria” – aluzie evidentă la uciderea mișelească a marelui voievod al Unirii țărilor române de către ostașii lui Basta la 9/19 august 1601.

Cetatea Beligradului – care este „deosebit de frumoasă și vrednică de vedere” – a fost „prennoită din zilele lui Carol al VI-lea” – informație confirmată istoric, întrucât cetatea medievală a fost edificată între anii 1715-1738, pe ruinele vechiului castru roman.

Referindu-se la porțile de acces în Sibiu, Dinicu Golescu relatează că împăratul Iosif al II-lea a luat decizia ca „fozezile (canaturile) porților să se strice ca un lucru nefolositor”, întrucât sistemul de fortificație al orașului nu mai oferea suficientă siguranță apărării orașului.

Cultura Ardealului. Instruit în spiritul iluminismului, ca elev al Academiei grecești din București, Dinicu Golescu se dovedește extrem de receptiv în aprofundarea

fenomenului cultural, a modului de organizare a unor instituții menite să contribuie la educația spirituală a populației Ardealului.

Un edificator popas pe itinerariile civilizației îl constituie de facto primul contact revelator cu o prestigioasă instituție muzeală din Sibiu, considerată de către istoriografii muzeografiei naționale „cel mai vechi muzeu de pe teritoriul țării noastre”.

Organizat, în anul 1790, de către baronul Samuel Bruckenthal – guvernatorul Transilvaniei [1777-1787], muzeul care îi va eterniza numele, cuprindea o galerie de opere plastice aparținând, mai ales, artiștilor flamanzi, olandezi, germani și spanioli – datorite acestuia de către împărăteasa Maria Tereza, al cărei consilier intim era.

Conceput în stilul baroc al secolului al XVIII-lea, muzeul cuprindea: un cabinet numismatic, un tezaur de argintărie, o bibliotecă, în care se păstrau manuscrise și incunabule, o colecție de mineralogie și de științe naturale, precum și una de arheologie și istorie.

Aspectul eteroclit al colecției din castelul baronului Bruckenthal a fost perceput ca atare de către peregrinul „setos de cunoaștere”.

Vizitând Sibiul, Dinicu Golescu consemna în lexiconul său extrem de sărac în definirea unor elemente de civilizație: „Și acia, are baronul Bruckenthal o mare casă, întru care are vivliotecă cu cărți deosibite și strânsoare de cadre vrednice de vedere și multe lucruri vechi din vechime și destule bucăți de metaluri cu pământul lor nelucrat”.

Utilizarea unor construcții perifrastice, precum: „strânsoare de cadre” pentru „pinacotecă”, „bucăți de metaluri cu pământul lor nelucrat” în loc de „minereuri”, „lucruri din vechime” pentru „antichitate” relevă efortul de asimilare a unor termeni pentru care, în limba română, nu exista un echivalent lingvistic. „Vivliotecă” pentru „bibliotecă” reprezintă un model de adaptare a unor neologisme.

Descriind cetatea Carlsburg–Beligrad, cărturarul român – impresionat de ineditul peisajului, de statuile care surmontau poarta cetății, consideră că termenul utilizat „statuie” impunea, pentru a putea fi corect perceput de către cititori, o explicație, pe care o formulează în manieră proprie: „trup de om lucrat, sau de marmură, sau de aramă, sau de orce alt metal”. Pentru „arsenal”, recurge la aceeași modalitate de exprimare perifrastică: „strânsoare de arme”, iar, pentru „monetărie”, utilizează formula „fabrică unde se lucrează moneda”.

Cărturarul român este extrem de rezervat în formularea unor judecăți de valoare în contextul perceperii patrimoniului artistic remarcabil din „strânsoarea de cadre” a baronului Bruckenthal. Nu consemnează nici titlurile, nici autorii unor opere celebre din colecție. Consideră, doar, că aceste „cadre” sunt „vrednice de vedere”.

Aprecieră este reluată în aceeași formulare și cu referire la statuile din Beligrad cu o adnotare complementară, pentru a sublinia, astfel, un plus de interes: „vrednice de vedere și de însemnare”.

Evocând periplul său prin Ardeal, Dinicu Golescu reproiecta, în conștiințe, ideea apartenenței majorității locuitorilor din acest străvechi pământ strămoșesc la neamul românesc, căci – precum releva sintetic memorialistul - „lăcuiorii sânt neoși români, făr’ de nici o deosebire în vorbă și în port” – constatare definitorie în sublinierea unității statale vremelnice înfăptuite, la începutul veacului al XVI-lea, de către legendarul voievod al tuturor românilor, Mihai Viteazul.

Rememorându-i opera, elogiem, astfel, contribuția remarcabilă la propășirea continuă a culturii naționale a ilustrului cărturar Dinicu Golescu - pe care Pompiliu Eliade îl socotea „primul român modern”.

Bibliografie:

CONSTANTINESCU, Grigore, *Dinicu Golescu*, în vol. *Destine literare*, Pitești 1999.

GOLESCU, Dinicu, *Insemnare a călătoriei mele*, București, 1963.

IORDACHE, Anastasie, *Goleștii. Locul și rolul lor în istoria României*, București, 1979.

IORDACHE, Anastasie, *Pe urmele Goleștilor*, București, 1975.

PIRU, Alexandru, *Literatura română premodernă*, București, 1964.

POPP, Gheorghe, *Dinicu Golescu*, București, 1968.